ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հողային հարցը Իրլանդիայում.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Քաղաքային ինքնավարութեան հարցը Գանձակում. Նամակ Վաղարշապատից. Նամակ Օդէսայից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Երուսաղէմը և նրա հայկական կալօնիան. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պարիզից.

ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԻՐԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ

—

Իրլանդական խնդիրը նորից սկսում է յուզվել: Ամբողջ Եւրոպայի հետ միասին անգլիական պահպանողական մինիստրութիւնը, այն է լօրդ Սալըսբըրիի մինիստրութիւնը զգում է, որ իրլանդական հարցը՝ նորից բորբոքվելով, կարող է այս անգամ աւելի քան երբ և իցէ նեղ դրութեան մէջ դնել անգլիական կառավարութեանը, առաջ բերելով այնպիսի ներքին յուզմունքներ, որոնք էժան չեն նստի իրլանդական հարցի երդուեալ թշնամի՝ այժմեան պահպանողական մինիստրութեանը:

Անկասկած, ոչ անգլիական հասարակաց կարծիքի, ոչ եւրոպական ազգերի, և ոչ նոյն իսկ Սալըսբըրիի մինիստրութեան համար անսպասելի նորութիւն չէ այն երևոյթը, որ իրլանդական հարցը մի առժամանակ անշարժութեան մէջ մնալուց յետոյ, կրկին անգամ, պարբերական ձևով, երևան է գալիս և այն էլ բուռն կերպարանքով: Ասում ենք անսպասելի նորութիւն չէ, որովհետև իրլանդական հարցը, ինչպէս արդէն համոզված է ամբողջ աշխարհը, արհեստական կերպով ստեղծած մի հարց չէ և ոչ էլ քաղաքական աղմուկների սիրահար դիպլօմատների ինտրիգների արդիւնք: Ոչ: Իրլանդական հարցը նոյն ինքն իրլանդական ժողովուրդն է, այսինքն տնտեսականապէս և քաղաքականապէս հալածված մի ժողովուրդ, որը ցանկանում է դուրս գալ իր անտանելի անբնական դրութիւնից և ապրել այնպէս, ինչպէս վայել է ապրել մի ժողովրդի, որը ունի քաղաքական գիտակցութիւն, որը ընդունակ է զարգանալու, և քաղաքական կեանք ունենալու:

Այո՛, մի ընդհանուր հայեացք գցելով Իրլանդիայի պատմութեան վրա, և քննելով այն բոլոր պատմական-քաղաքական հանգամանքները, որոնց մէջ գտնվել է Իրլանդիան՝ նոյն իսկ դարերից ի վեր, շատ հեշտ է այն եզրակացութեան գալ, որ իր այժմեան պայմաններում Իրլանդիան լռել չէ կարող, ինչպէս որ լռել չէ կարող մի քաղցած և ճնշված մարդ: Իսկ Իրլանդիան մի ամբողջ ազգ է,—քաղցած և ճնշված: Սառնասրտութեամբ նայել ամբողջ երկրի այդպիսի թշուառ դրութեան վրա չէին կարող, ի հարկէ, իրլանդական գործիչները, որոնք տասնեակ տարիներից ի վեր կռիւ են մղում անգլիական պահպանողական մինիստրութիւնների դէմ, և միացած նոյն Անգլիայի հասարակական կարծիքի ազատամիտ մասի հետ՝ մի կողմից բողոքում են կառավարութեան գործ դրած ճնշումների և խիստ միջոցների դէմ, իսկ միւս կողմից մեծ նախապատրաստութիւններով ձգտում են բարեփոխել իրլանդական ազգի քաղաքական իրաւունքները, և նրա տնտեսական նեղ դրութիւնը: Տնտեսական այդ նեղ և անտանելի դրութիւնը Իրլանդիայում, որ կապված է հողային հարցի հետ, ամենաանմխիթար հանգամանքներումն է գտնվում: Իրլանդական բոլոր գործողների, յայտնի Պարնելլի և իր կուսակցութեան գլխաւոր, և կարելի է ասել, միակ ուշադրութիւնը այժմ հէնց այդ հողային հարցի վրա է դարձրած: Պատմական հանգամանքների շնորհիվ Իրլանդիայում հողերը անցել են փոքրամասնութեան, այն է լէնդլօրդերի ձեռքը՝ իսկ ազգաբնակութեան ահագին մեծամասնութիւնը, զրկված լինելով հողից, և չունենալով ապրուստի միջոց, դարձել է այդ հողատէրերի պրօլէտարիատ—կապալառուն: Իրլանդիայի հողային կապալառուների, կամ ուրիշ խօսքով ասած՝ ֆերմերների խղճալի, թշուառ, աղքատ և անպաշտպան վիճակը լաւ ծանօթ է ոչ թէ միայն անգլիական կառավարութեանը, այլ և ամբողջ Եւրոպային: Երկար տարիների ընթացքում անգլիական կառավարութիւնը լաւ տեսնում էր թէ ինչպէս հողատէր-լօրդերը անխնայ և անկօնտրօլ կերպով հարստահարում են կապալառուներին, վայելելով նրանց ձեռքի աշխատանքը, և ինչպէս անխնայ կերպով դուրս էին քշում այդ նոյն ֆերմերներին իրանց հողերից, երբ նրանք չէին կարողանում ճշդութեամբ վճարել կապալադրամը, զրկելով նրանց ապրուստի բոլոր միջոցներից, և կազմելով նրանցից այդպիսով պրօլէտարիատի մի այնպիսի դասակարգ, որի նմանը Իրլանդիայում միայն կարելի էր տեսնել:

Երկրի այդպիսի դրութիւնը, որը եօթանասնական թւականների վերջերում առաջ բերեց տնտեսական մի անտանելի կրիզիս Իրլանդիայում, այն հետևանքն ունեցաւ, որ պետութիւնը միջամտեց հողատէրերի և ֆերմերների յարաբերութեան, կամ ուրիշ խօսքերով՝ հողային հարցի մէջ, որի հետևանքը եղաւ 1881 թւականի հողային օրէնքի հրատարակութիւնը: Այդ օրէնքը խլելով լէնդլօրդերի իրաւունքների մի մասը՝ տուեց այդ իրաւունքները ֆերմերների ձեռքը, որի շնորհիվ և հողատէրը զրկվեցաւ կամայական կերպով կապալառուներին արտաքսելու, և կապալադրամը շատացնելու իրաւունքից: 1881 թւականի իրաւունքով, ճշմարիտ է, մասամբ սանձահարվեցան հողատէրերի անչափ կամայականութիւնները, բայց հողային հարցը Իրլանդիայում այն կերպարանքը դեռ չէ ստացել, որ կարողանար ժողովրդի տնտեսական բարեկեցութեան հիմք դառնալ, և ահա թէ ինչու այժմ էլ հողային հարցը իրլանդական ժողովրդի համար կեանքի և մահու խնդիր է, և ահա թէ ինչու իրլանդական բոլոր գործողների ուշադրութիւնը այժմ այդ խնդրի վրա է դարձրած: Այժմ, բոլոր գործողները, որոնք տարիներից ի վեր թէ Իրլանդիայում, և թէ անգլիական համայնքների ժողովում իրլանդական հարցի պաշտպաններ էին համարվում, միացած, նախկին լիգաների փոխարէն կազմակերպել են մի նոր միութիւն, մի մեծ լիգա, որի նպատակն է բարւոքել իրլանդացիների հողային յարաբերութիւնները, որը իր ամբողջ ուշադրութիւնը պէտք է կենտրօնացնի հողային հարցի վրա, գործելով ամբողջ Իրլանդիայում:

Այս նոր լիգան հանդիսանում է իբրև մի նոր դիմադրող ոյժ պահպանողական մինիստրութեան ճնշող և խիստ միջոցների դէմ, որոնցով ղեկավարվելով, այդ մինիստրութիւնը մի քանի տարուց ի վեր արդէն հրաժարվում է բարեփոխել հողային հարցը, և առհասարակ կանօնաւորել Իրլանդիայի վիճակը: Սալըսբըրիի մինիստրութեան ճնշող և խիստ միջոցները առաջ բերեցին այն, ինչ ոչ բնական էր, այսինքն փոխադարձ դիմադրութիւն: Եւ այդ դիմադրութիւնը, որը ներկայումս մարմնացել է նոր միութեան մէջ, պէտք է ասել շատ զօրեղ կը լինի, որովհետև նրա կազմակերպութիւնը վերին աստիճանի հիմնաւոր է: Այդ նոր շարժումը մի մասնաւոր շարժում չէ, այլ բոլոր իրլանդական գործողների և ամբողջ իրլանդական ազգի շարժում:

Դեռ նորերս անգլիական պահպանողական մինիստրութիւնը պարծենում էր, որ իր ձեռք առած խիստ և ճնշող միջոցների շնորհիվ իրլանդական շարժումները դադարեցին և Իրլանդիայում տիրեց հանդարտութիւն: Սակայն այժմ նոյն մինիստրութիւնը անհանգիստ սրտով ստիպված է խոստովանել, որ այդ արհեստական հանդարտութիւնը ժամանակաւոր էր: Սալըսբըրիի մինիստրութիւնը՝ իր ձեռքն առնելով երկրի կառավարութեան ղեկը՝ աշխատում էր միշտ համոզել հասարակաց կարծիքը, թէ իսկապէս իրլանդական հարցի բորբոքողը և Իրլանդիայի ինքնավարութեան խնդիր ստեղծողը ազատամիտ կուսակցութիւնն է՝ Գլադստոնի ղեկավարութեամբ: Մեղադրելով ազատամիտ կուսակցութիւնը և նրա հանճարեղ ղեկավարին այդ բանում, պահպանողական կուսակցութիւնը փորձեց խիստ միջոցներով և արտասովոր օրէնքներով խեղդել իրլանդացիների ձայնը և մեռցնել իրլանդական հարցը.—սակայն այդ նրան չաջողվեց, և ի հարկէ չէր էլ կարող աջողվել, որովհետև իրլանդական հարցը, ինչպէս վերև էլ ակնարկեցինք, ինքն իրլանդական ժողովուրդն է, իր քաղաքական և տնտեսական այժմեան վատ հանգամանքներով: Իրլանդական հարցը մի շինծու, դիպլօմատիական հարց չէ, այլ տնտեսականապէս ճնշված

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՐԻԶԻՑ

XIV

Յուլիսի 12-ին, երեկոյեան 9 ժամին, կանանց կօնգրէսի բացման օրը, Լուվրի պալատի այն մուտքը, որը տանում է դէպի Պարիզի պրէֆէկտի բնակարանը, արտասովոր կերպով լուսաւորված էր: Բազմաթիւ կառքեր կանգ էին առնում դրան առջև և կառքերից դուրս էին գալիս ու բարձրանում էին կարմիր մահուդով ծածկված շքեղ սանդուղքներով երեկոյթին հրաւիրված կօնգրէսի անդամները: Ինձ թվում էր թէ կնոջ իրաւունքների, կնոջ հաւասարութեան, կնոջ աշխատանքի մասին խօսող կանայք՝ կարող էին գալ երեկոյթին աւելի համեստ կերպով հագնված.... կօնգրէսի առաւօտվայ նիստին ներկայ գտնված մարդը չէր կարող զսպել արհամարհական ժպիտ, տեսնելով որ այն բոլոր տիկիններն ու օրիորդները, որոնք դեռ նոյն առաւօտը ճառախօսում էին կանանց իրաւունքների, մարդու իրաւունքների հետ կնոջ իրաւունքների հաւասարութեան մասին, կնոջ աշխատանքի ու աղքատ դասակարգի կանանց օգնելու անհրաժեշտութեան մասին,—բոլորն էլ, պրէֆէկտին ներկայանալու համար, մրցում էին իրար մէջ ապրեշումի ու մախմուրի շքեղ և թանգագին զգեստներով, թանգագին ակնեղէններով, դեկօլըտէներով, մանչ-կուրտներով, ու շլէյֆներով....

Այդտեղ կրկին անգամ պարզ երևացին կնոջ բնաւորութեան հակասող յատկութիւնները, պարզ երևաց կնոջ պճնասիրութեան ոգին և իւրաքանչիւր կնոջ բուն կանացի յատկութիւնը՝ անպատճառ ուզենալ իր շքեղ հագուստով նսեմացնել բոլոր միւս կանանց հագուստները....

Պրէֆէկտուրայի շքեղ դահլիճները հետզհետէ լցվում էին ընտիր հասարակութեամբ. կանայք, ինչպէս ասեցի, աներևակայելի շքեղ կերպով էին հագնված, որ չէր սազում կնոջ իրաւունքների համար մաքառող կանանց, իսկ տղամարդիկ ֆրակներով էին: Բոլորը միմեանց հետ ծանօթանում էին: Ես էլ բաղդ ունեցայ ներկայացրած լինելու տիկին Էմիլի դը-Մօրսիէին, որը իր կողմից ծանօթացրեց ինձ իր մարդու հետ, ապա ծանօթացայ այն յոյն տիկնոջ հետ, որը առաւօտը ճառախօսեց և որը կանանց իրաւունքները պաշտպանող յոյն լրագրի խմբագիր է, ծանօթացայ նմանապէս մի քանի ռուս տիկինների և պարոնների հետ: Ռուս օրիորդներից մէկը յայտնեց ինձ, որ Պետերբուրգի ամենայայտնի լրագիրներից մէկի թղթակից է, իսկ մի այլ ռուս տիկին թոյլտուութիւն խնդրեց ինձ հետ ֆրանսերէն խօսելու, քանի որ երկար ժամանակ Եւրոպայում ապրելով, գրեթէ մոռացել էր իր մայրենի լեզուն: Եւ ճշմարիտ, երբ փորձում էր ռուսերէն խօսել, սաստիկ դժուարանում էր և սարսափելի սխալներ էր անում ռուսերէնի մէջ....

Պէտք է ասել որ երկու սեռի ռուսները, որոնք գրեթէ կատարելապէս բացակայ էին գրական կօնգրէսում, շատ բազմաթիւ էին կանանց կօնգրէսում.... Կնոջ իրաւունքների պաշտպանելը, կնոջ հաւասարութիւնը տղամարդու հետ՝ ինչպէս յայտնի է ռուսների թոյլ դամարն է....

Երեկոյթը շատ լաւ անցաւ. կրկին խօսվեցան մի քանի ոգևորված ճառեր կանանց իրաւունքների մասին,—խօսողները թէ կանայք էին և թէ տղամարդիկ,—հրաւիրվածները հիւրասիրվեցան զովացուցիչ այլ և այլ խմիչքներով և քաղցրեղէններով.... Խումբ-խումբ բաժանված՝ բոլորն էլ խօսում, վիճաբանում էին գլխաւորապէս կանանց հարցի մասին:

Սրան նրան դիմելով՝ ես փորձեցի որ և է ճիշդ տեղեկութիւններ ստանալ Պարիզի արհեստաւորաց իգական դպրոցների մասին, բայց կանանց իրաւունքները պաշտպանող այդ տիկինները, նոյն իսկ ֆրանսուհիք, Պարիզի բնակիչները՝ շատ անորոշ տեղեկութիւններ կարողացան տալ ինձ հետաքրքրող առարկայի մասին: Մի քանի օրից յետոյ ես աւելի ճիշդ և մանրամասն տեղեկութիւններ նոյն հարցի մասին ստացայ ցուցահանդէսում.... Դրա մասին յետոյ կը խօսեմ: Իսկ այժմ վերադառնանք կանանց կօնգրէսին:

Հետևեալ օրը, յուլիսի 13-ին, ինչպէս ասեցի, դասախօսեց կօնգրէսի նիստում պ. Բեօրդըլէ, որի ասածների բովանդակութիւնը ես կարճառօտ կերպով հաղորդեցի ընթերցողներին իմ նախորդ թղթակցութեանս մէջ: Այնուհետև յուլիսի 14-ին կօնգրէսի պարապմունքները ընդմիջվեցան ֆրանսիական ազգային տօնի պատճառով, իսկ յուլիսի 15-ին, 16-ին, 17-ին և 18-ին նորից շարունակվեցան կօնգրէսի նիստերը: Առաւօտեան 9 ժամից սկսած տեղի էին ունենում վիճաբանութիւններ նախընթաց օրվայ կարդացած զեկուցումների մասին, ժամը 3-ին կրկին նիստ էր լինում, որը նուիրվում էր նոր զեկուցումների ընթերցանութեան, իսկ երեկոները կօնգրէսի անդամները հրաւիրվում էին կամ կօնտինէնտալ հիւրանոցը, որտեղ տեղի ունեցաւ գրական-գեղարուեստական երեկոյթ, կամ կանանց իրաւունքների պաշտպան Իվ Գիւօ մինիստրի փառաւոր բնակարանը, կամ վերջապէս Ինվալիդների հարթավայրի պավիլիօններից մինում կօնգրէսի անդամներին տուած ճաշկերոյթին.....

Բայց դարձեալ չէ կարելի չը խոստովանվել, որ այդ կօնգրէսում կանայք ապացուցին, որ ընդունակ են եռանդոտ կերպով աշխատել, ընդունակ են լուրջ կերպով մտածել, ընդունակ են վիճաբանել և հիմնաւոր կերպով մշակված զեկուցումներ ներկայացնել:

Այլ և այլ ազգութիւններին պատկանող կանանց կողմից ներկայացրած հետաքրքիր զեկուցումներից մենք իմացանք որքան բազմաթիւ են կանանց ձեռքով ղեկավարվող այլ և այլ հաստատութիւնները թէ Ֆրանսիայում և թէ ուրիշ երկիրներում: Այս րօպէիս, երբ գրում եմ թղթակցութիւնս, գրասեղանիս վրա ածված են

ամբողջ ժողովրդի դրութեան հարց: Որպէս զի իրլանդական հարցը անհետանայ, հարկաւոր է, որ կերպարանափոխուեն Իրլանդիայի քաղաքական և տնտեսական հանգամանքները: Հակառակ դէպքում, որպէս զի իրլանդական հարցը չը լինի՝ պէտք է չը լինի ինքն իրլանդական ժողովուրդը....

Խ. Մ.-

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԳԱՆՁԱԿՈՒՄ

Մինչև այժմ Թուրքերը և հայերը—Գանձակի գլխաւոր ազգութիւնները—ապրում էին իրարից բոլորովին անջատուած կեանքով. ինչ հետաքրքրում էր մէկին, չէր հետաքրքրում միւսին և հակառակը: Զանազան, թէ արտաքին և թէ ներքին պատճառների շնորհով այդ ազգերը թշնամաբար էին վերաբերւում միմեանց: Հէնց այդ է բուն պատճառներից մէկը, որ Գանձակը միշտ յետ է մնում, և միշտ խաւարով է պատած.... Ընդհանուր քաղաքային գործեր, բառիս լայն նշանակութեամբ, չը կային Թուրքերի և հայերի համար, իսկ եթէ մի որ և է պ ր օ է կ տ յղանում էր դրանց մէջ, դարձեալ շուտով քանդւում էր՝ շնորհով նրանց դարևոր աւերիչ անտագօնիզմի.... Գանձակը մինչև այժմ չունի քաղաքային ինքնավարութիւն, չը նայելով որ նրանից փոքրիկ քաղաքներն անգամ ունեն.... և այդ խղճալի «նահանգական քաղաքը» նոյն իսկ այդ պատճառով ողորմելի դրութեան մէջ է իր քարուքանդ, կեղտոտ փողոցներով, փլատակ տներով, հակառողջական չուլաններով, լի անթիւ շներով, անտէր ու աղքատ հիւանդներով....

Նահանգապետ իշխան Նակաշիձէ, ինչպէս վըկայում են, Գանձակ մտնելուն պէս նկատել է այդ: Նա ասել է, որ շատ դժուար է իր համար երկու գործ ի միասին կատարել՝—քաղաքը կառավարել և քաղաքը բարւոքել արտաքին կողմից: Ուստի նա միշտ աշխատելիս է եղել մի կերպ համաձայնութիւն կայացնել երկու ազգութիւնների մէջ, որ խնդիր ներկայացնեն քաղաքային ինքնավարութիւն ստանալու համար, առաջուց, ի հարկէ, հայթայթելով արդիւնքի աղբիւրներ: Նա հրաւիրում էր հայերին և Թուրքերին շատ անգամ իր մօտ, հասկացնում էր քաղաքային ինքնավարութեան նշանակութիւնը և օգտաւէտութիւնը:—Մի խօսքով պ. նահանգապետը ամեն ջանք գործ էր դնում տարիների ընթացքում այդ նպատակի համար և, ճշմարիտ, նրա ձգտումները փոքր առ փոքր վերջապէս արմատ են ձգում ժողովրդի մէջ: Պէտք է իմանալ, որ ժողովուրդը սկզբունքով, ինչպէս ասում են, խուսափում էր պ. նահանգապետի առաջարկութիւնից, կարծելով, որ իրանց համար վնասակար ծածուկ մի միտք է թաղնուած նրա առաջարկութեան մէջ: Սակայն, փառք Ալլահին, որ վերջապէս գանձակեցիք հասկացան պ. նահանգապետի քաղաքային ինքնավարութիւն հաստատելու ցանկութեան իմաստը: Մի ամիս առաջ հաւաքւում են հայերը և Թուրքերը, կազմում են խնդիր, պատրաստում ստորագրողների հարկաւոր թիւը, ընտրում են ներկայացուցիչներ և դրանց խնդիրքով համերձ ուղարկում պ. նահանգապետի մօտ.... Վերջինը շատ սիրով ընդունում է նրանց: Նա խոստանում է իսկոյն խնդիրն ուղարկել ուր հարկն է և բոլոր իր աշխատանքը գործ դնել, որ ինչքան կարելի է շուտով ստացվի այդ ցանկալի ինքնավարութիւնը....

Ցանկանում ենք կատարեալ աջողութիւն, ուրախութիւն յայտնելով, որ վերջապէս Գանձակը սթափւեց իր քնից, և որ նա կարող է փոքր ինչ «թափ տալ» իրանից իր անշարժութիւնը, և ինքնուրոյն կերպով հոգալ իր պէտքերի և պակասութիւնների մասին: Շնորհակալում ենք մի կողմից պ. նահանգապետին, յիշած գործի աջողութեան համար, իսկ միւս կողմից գանձակեցիներին, ցանկալով, որ նրանք ապագայում իմանան օգտուել իրանց տրվելի ինքնավարութիւնից:

Բ.

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

Յուլիսի 13-ին

Սրանից քանի մի տարի առաջ «Մշակի» էջերում երևաց մի թղթակցութիւն Վաղարշապատից, որի մէջ նամակագիրը ակնարկում էր գիւղատնտես—մասնագէտ պ. Լ. Խան-Աղեանի Վաղարշապատում հիմնած չոգեշարժ իւղահանքի օգտաւէտութեան վրա, որպէս ժողովրդեան գիւղատնտեսութեան օժանդակող միջոցի: Այժմ 'ի դէպ է կրկնել, որ նոյն մասնագէտ պ. Խան-Աղեան 1882 թուից ընտրվելով համառուսական Գիւղատնտեսական ընկերութեան անդամ, եռանդով աշխատել է և շարունակում է աշխատել ընդհանրացնել հասարակութեան ամեն դասակարգի մէջ գիտութեան ձեռք բերած օգտաւէտ միջոցները: Մասամբ պարոնի շնորհովն է, որ Էջմիածնի և Սուրմալուի գաւառներում, ազգաբնակութիւնը դուրս գալով իր վաղեմի նահապետական տանջող, և մինչև անգամ վնասաբեր կալ քամելու նեղութիւնից, արդէն երրորդ տարին է, որ շատ տեղ վերջին սիստեմով կատարելագործված մեքենաներով են կալեր քամում՝ և մաքուր ցորեն պատրաստում: Համեմատաբար՝ մեքենայով քամելը կատարվում է շատ հեշտութեամբ և արագութեամբ, աւելի կարճ ժամանակ խլելով՝ առանց այն էլ նեղութեան տակ ճնշված երկրագործ դասակարգից: Գիւղացին, որ ցորենի մեծ քանակութեան կորուստ ունէր դարմանի մէջ իր սովորական կերպով քամելու ժամանակ, այժմ բոլորովին այդ վնասից ևս ազատված է: Այժմ ապացուցված է արդէն այստեղ, որ նախկին սովորութեան համաձայն քամելու ժամանակ 100-ին 10% ցորեն անցնում էր դարմանի մէջ, իսկ մեքենայով բաժանած ժամանակ հազիւ թէ 1%: Պատահել է, և մինչև անգամ սովորական էր այն, որ քամի չը լինելու պատճառով խեղճ գիւղացին ստիպված էր ամբողջ օրեր և շաբաթներ սպասել բնութեան օգնութեան, մինչդեռ ներկայումս մեքենայ ունեցող հողագործը ազատ է այդ տանջանքից: Ահա այսպիսի գործնական փաստերով ժողովուրդը օգտուելով պ. Լ. Խան-Աղեանի փորձերից, համարեա ամեն տեղ սկսել են մեքենաներով քամել ցորենը: Արդիւնքը ըստ երևոյթին մեծ է և գործածութիւնը միանգամայն հեշտ, որովհետև մինչև անգամ երկու դրացիներ ընկերութեամբ 50—60 րուբլիով կարողանում են տեղացի վարպետներից շինած մեքենայ առնել և դրանով իրանց գործը առաջ տանել: Մի բան, որ նոյնպէս գովելու արժանի է, այդ այն է, որ երիտասարդ մասնագէտը չէր խնայում իրան դիմող ժողովրդին խորհուրդներ տալու, իսկ հարկաւոր դէպքերում չէր զլանում անձամբ ցոյց տալ շինելու, կարգաւորելու և գործադրելու ձևերը: Այդպիսով պարոնը մի արժանաւոր միջնորդի դեր է կատարում համառուսական Գիւղատնտեսական ընկերութեան և ազգաբնակութեան մէջ և դրանով նպաստում է թէ ընկերութեան նպատակին իրագործելու, առաջ տանելու և թէ նոյն իսկ ժողովրդեան չօշափելի օգուտ տալու և գիւղատնտեսական գործը հեշտացնելու: Այդ տեսակ երևոյթը ուրախալի պէտք է համարել մեր գիւղական կեանքի մէջ:

Մ. Ե.

ՆԱՄԱԿ ՕԴԷՍԱՅԻՑ

Յուլիսի 6-ին

Օդէսան, ինչպէս ամեն մի մեծ վաճառաշահ քաղաք, գրաւում է դէպի ինքը հեռու երկիրներից զանազան դասակարգի մարդիկ: Սակայն Եւրոպայի այլ և այլ տեղերից եկած բազմաթիւ գաղթողների հետ միասին կան Կովկասից և Ղրիմից եկած օտարականներ, որոնց մէջ կան բաւական յայտնի վաճառականներ, 20—25 հայ ուսանողներ, մեծ մասամբ Կովկասի զանազան քաղաքներից, շատ քիչ թւով վաճառականների մօտ ծառայողներ և ամենաանշան թւով կովկասեցի և մասամբ էլ տաճկաստանցի հայ մշակներ: Ի հարկէ, այստեղ եկող օտարականի համար առաջին խնդիրն է բնակարանի հարցը, մանաւանդ Օդէսայի պէս քաղաքում, երբ ամենաստոր հիւրանոցի սենեակի օրեկան վարձն է 50—75 կոպ., իսկ միջակներինը՝ 1—2 րուբլի: Մի քանի խօսք այս անգամ կասենք բնակարանների մասին, աչքի առաջ ունենալով Կովկասից այստեղ եկողներին և գլխաւորապէս նիւթական մեծ միջոցներ չունեցողներին: Կարծում ենք, որ մեր հաղորդած տեղեկութիւնները այստեղ գալ ցանկացողների համար հետաքրքրութիւնից զուրկ չեն լինի:

Օդէսայի տները և առհասարակ միւս շինութիւնները մեծ կալուածատէրերի սեփականութիւն լինելու պատճառով, ոչ թէ միայն օտարականները, այլ նոյն իսկ տեղացիներն էլ վարձով են մնում այս և այն բնակարանում: Մեծ մասամբ տները 35—170 բնակարաններից են լինում բաղկացած, իւրաքանչիւր բնակարանը պարունակում է իր մէջ 2—3 սենեակ և եթէ հաշւենք ամեն սենեակում միջին թւով 3 մարդ, այն ժամանակ, նայած սենեակների քանակութեանը՝ իւրաքանչիւր տան մէջ բնակվելիս կը լինեն 200—1,300 մարդ. վերջին տեսակի տները աւելի յաճախակի պատահում են քաղաքի կենտրոնում: Բակի բարձր պատերը մեծ արգելք են լինում օդի մաքրվելուն. բնակիչների հոտառութիւնը մեծ մասամբ ընտելացած լինելով այդ ապականված ու փչացած օդին, համարեա ոչինչ չեն զգում: Մտէք այդ տները ձմեռը, գարնանը, մանաւանդ ամառը, այնպիսի տաք խորշակ է փչում, որ բնութեան ծոցում մեծացողը անկասկած այդ տեղերում կը կորցնէ իր առողջութիւնը. Նեղ միջանցքի երկու կողմում տեղաւորված են սենեակներ. փոքր սենեակը մօտաւորապէս 3 քառակուսի արշին տարածութիւն և 2½ արշին բարձրութիւն ունի, որի մէջ դրված են լինում մի և երբեմն երկու մահճակալ, մի սեղան, 2 աթոռ. և ինչ, այսպիսի սենեակը մէկ, թէկուզ երկու հոգով վարձող լինեն, այնուամենայնիւ ամսական 7—8 րուբլով՝ առաւօտ և երեկոյ թէյի համար տաք ջուր տալու պայմանով հազիւ յօժարիլ տանտէրը: Առողջապահական պայմանները այդ սենեակների վատ են, մանաւանդ որ այդ տեսակ սենեակները դէպի փողոց կամ դէպի բացը լուսամուտներ հազիւ են ունենում, այլ մեծ մասամբ կամ դրան կէսը ապակեայ մի օդանցով է նայում դէպի պատշգամբը և կամ շինութեան մէջ տեղաւորված կտուրից է ունենում լուսամուտ՝ իր վրա ունենալով ապակեայ ծածկոց: Մեծ սենեակները նոյնն են կահ-կարասիքի կողմից, ամսական 12—25 րուբլի վարձով, և այնքան էլ ընդարձակ չեն, մօտ 4 արշին լայնութեամբ և 6 արշին երկարութեամբ: Շատ անգամ չքաւորութիւնից այսպիսի սենեակում 2—4 միմեանց անծանօթ մարդիկ են ապրում, իւրաքանչիւրը 8—5 րուբլի ամսական վճարելով (բանալին միշտ տանտիկնոջ կամ տանտիրոջ մօտն է): Երևակայեցէք թէ ինչ օդ կարող է լինել այդպիսի սենեակում. ի հարկէ, ունեորն ամեն դէպքում կարող է լաւ վարձով քաղաքի կենտրոնում առանձին սենեակ վարձել, իսկ դրամական սուղ միջոց ունեցողները կամ վերոյիշեալ անյարմար ու հակառողջապահական սենեակներում պիտի ապրեն և կամ 2—3 հոգով միացած քաղաքի կենտրոնից փոքր ինչ հեռու մի սենեակ բռնեն ամսական 15—20 րուբլով:

Բնակարանից յետոյ կարևոր տեղն է բռնում

այն բազմաթիւ բրօշիւրները և տպված զեկուցումները, որոնց հետզհետէ ստանում էի ձրիապէս կօնգրէսի նիստերի ժամանակ: Պարիզը, մանաւանդ, հարուստ է այնպիսի հաստատութիւններով, որոնց հիմնել են և առաջնորդում են կանայք.... Եւ որքան բազմատեսակ հաստատութիւններ, որքան բազմակողմանի նպատակներ ունեցող հաստատութիւններ....

Ահա Պարիզի բողոքական կանանց բարեգործական հաստատութիւնը, որը նպատակ ունի, առանց խտրութիւն դնելու կրօնների մէջ, մատակարարել բանւոր աղջիկներին էժան և յարմար բնակարաններ: Ընկերութիւնը ունի իր ձեռքի տակ երեք տներ Պարիզում և ապաստան է տալիս այդ տներում 67 ընտանիքներին, միջոց տալով նրանց էժան և յարմար բնակարաններ ունենալու:

Ահա հռչակաւոր St. Lazare իգական բանտից դուրս եկած կանանց օգնող ընկերութեան պրօգրամը:

Ահա տիկին Պօլին Լալօի ձեռքով՝ բանւոր կանանց համար հիմնված խնայողական արկղի կանոնադրութիւնը:

Ահա «Chausséé de Maine» փողոցի չքաւոր աղջիկների համար հիմնված ապաստարանի և դպրոցի կանոնադրութիւնը:

Ահա քանդակագործ և նկարիչ կանանց միաբանութեան կանոնադրութիւնը:

Ահա Մարի Լօրան տիկնոջ զեկուցումը մնացած արտախտների որբ մնացած մեծ մասամբ անհարազատ երեխաների համար Պարիզում հիմնված ապաստարանի և դպրոցի մասին: Այդտեղ աղջիկները գիշերօթիկ են. Նրանց սովորեցնում են, բացի ընդհանուր զարգացուցիչ առարկաներից, նմանապէս մի որ և է փեշակ, սովորեցնում են արհեստներ, տնային տնտեսութիւն, նոյն իսկ խոհարարութիւն:

Ահա մի ընկերութեան կանոնադրութիւն, որը նպատակ ունի Պարիզի մագազիններում աշխատող գործակատար օրիորդներին պահպանել բարոյական անկումից, հիմնած լինելով նրանց համար կիրակեայ լսարան, որտեղ աւանդվում են նրանց համար մատչելի ձևով այլ և այլ առարկաներ և բացի սրանից կոչում ունի պարապմունք ճարել անգործ մնացած օրիորդների համար:

Ահա կաթօլիկ իգական ընկերութիւնների բազմաթիւ դպրոցների, բարեգործական հաստատութիւնների, հիւանդանոցների, ապաստարանների կանոնադրութիւնները:

Ահա կանանց ձեռքով խմբագրված մի քանի ամսագիրների և շաբաթաթերթերի համարները, որոնք նպատակ ունեն պաշտպանել կանանց իրաւունքները:

Ահա, վերջապէս, անգլիուհի տիկին Բրէնի (Broen) հրաշալի հիմնարկութեան նկարագիրը: Այդ երիտասարդ կինը, գալով Պարիզ Ֆրանսգերմանական պատերազմից յետոյ, և տեսնելով թէ ինչ անմխիթար դրութեան մէջ էին Պարիզի Բէլըվիլ բանւորական թաղի բնակիչները, հիմնեց 1871 թւին իր սեփական հաշւով յիշեալ թաղում մի ընդարձակ բարեգործական կամ մարդասիրական հաստատութիւն և ահա 18 տարի շարունակ նուիրում է իր ամբողջ ոյժերը, իր ամբողջ կարողութիւնը այդ թաղի չքաւորներին օգնելու համար: Տիկին Բրէն հիմնել է երթևեկ հիւանդների համար մի հիւանդանոց, որը շաբաթական մինչև 500 այցելու հիւանդ ունի, և որտեղ տիկնոջ հաշւով Անգլիայից հրաւիրված բժիշկները ձրիապէս են ընդունում հիւանդներին: Տիկին Բրէն հիմնել է մի խոհանոց, որը շաբաթական 400 չքաւորներին հաց, սուպ և միս է մատակարարում ձրիապէս, նա հիմնել է բանւորների երկու սեռի մանուկների համար մի դպրոց, հիմնել է գրագէտ բանւորների համար գրադարան, որտեղ ձրիապէս կարելի է գրքեր կարդալ և միացրել է այդ բոլոր օգտաւէտ հաստատութիւնների հետ մի խնայողական արկղ և մի կիրակեայ դպրոց, որտեղ աւանդվում են տարրական առարկաներ և խօսվում են բարոյական ու կրօնական քարոզներ....

Տիկին Բրէնի կանանց կօնգրէսին յուլիսի 15-ին արած զեկուցումը՝ սրտաշարժ էր.... Շատերը ունկնդիրներից տեղեկութիւն էլ չունէին մի անգլիուհու ձեռքով Ֆրանսիացի բանւորների համար բանւորական թաղում հիմնած այդ մարդասիրական ընդարձակ հաստատութեան մասին....

«Թանկագին բարեկամներ, ասեց տիկին Բրէն, վերջացնելով իր զեկուցումը, ես իմ ամբողջ կարողութիւնս զոհեցի իմ ձեռնարկած գործին,—հիմա դուք փոքր ինչ օգնեցէք ինձ: Եւ մի կարծէք որ Ֆրանսիացի բանւորները այն աստիճան սարսափելի, յեղափոխական, հրէշ մարդիկ են, ինչպէս նրանց նկարագրում են. ընդհակառակն, 18 տարի շարունակ նրանց շրջանում ապրելով, ես համոզվեցայ որքան նրանք օրինաւոր, բարի մարդիկ են, որքան նրանք երախտապարտ են լինում դէպի այն անձինք, որոնք նրանց որ և է լաւութիւն են անում.... Եկէք, բարեկամներս, Պարիզի Բէլըվիլ թաղը և ձեր սեփական աչքերով համոզվեցէք իմ պատմածի իրականութեան մէջ....»

Երբ Ֆրանսերէն բաւական վատ արտասանող, բայց սրտաշարժ կերպով և անդադար Աստուծու անունը յիշող երիտասարդ և համակրելի անգլիուհին վերջացրեց իր զեկուցումը, ունկնդիրների մէջ տիրեց աննկարագրելի զարմանք և հիացում: Բուռն, ոգևորված, անվերջանալի ծափահարութիւններ թնդացին դահլիճում, որպէս պատասխան, որպէս վարձատրութիւն տիկին Բրէնի արած զեկուցման....

Միւս օրը ժողովականներից շատերը ուղևորվեցան Բէլըվիլ, տիկին Բրէնի մարդասիրական հաստատութիւնը այցելելու համար:

Գրիգոր Արծրունի

կերակրի խնդիրը, որի հոգսն էլ պակաս ճնշող չէ, որովհետև մաքրութեան ու տնային կերակուրներին սովորած մարդը ճաշարաններում բացի բաւականութիւն չը ստանալուց, կերակուրների կեղտոտութիւնից շատ շուտով կարող է հիւանդանալ։ Մի չունեոր ուսանող կամ մի քիչ ստացող ծառայող ամսական ամենահամեստ բնակարանի և կերակրի վրա պիտի ծախսէ 20—25 րուբլի. բայց չէ որ հագուստ էլ է հարկաւոր նրան. մինչև ամսական 2—3 անգամ էլ թատրոն չը պէտք է գնալ, մինչև վերջապէս հարկաւոր չէ ընթերցանութեան համար գրքեր վերցնել, լրագիրներ կարդալ և այլն։ Մի խօսքով այսպիսի քաղաքում, որքան էլ տնտեսութեամբ ապրի եկողը, ամսական 25—30 րուբլի հազիւ կը բաւականանայ, և այն էլ ամենազծուծ կեանք անցկացնելով. մարդ ենթարկւում է երբեմն ֆիզիկական և երբեմն հոգեկան զրկանքներին։ Ահա այս հոգսերը կամաց-կամաց եկւորին ճնշում են և նա ակներև տեսնում է Օդէսայի արտաքին և ներքին կեանքի մէջ եղած մեծ տարբերութիւնը։ Այդ հանգամանքների պատճառով արտաքին կողմից շատ չքեղ Օդեսան, ուր մարդիկ ըստ մեծի մասին գեղեցիկ ու մաքուր եւրոպական ճաշակով հագնված են, այն կախարդական տպաւորութիւնը չէ անում եկւորի վրա, երբ սա մի տարի մնալով և հետևելով նրանց ներքին կեանքին, նկատում է մեծ մասամբ միմիայն արտաքին փայլը, մի երևոյթ, որ սովորական է դարձել մեծ քաղաքների համար, ուր չքեղ տների կողքին տասնեակ մարդիկ հաց չունեն ուտելու, և ուր արտաքին չքեղութեան վարագոյրի տակ ծածկված է մի անտանելի կեանք եկւոր ուսանողների, ծառայողների, վաճառականների և նոյն իսկ մշակների համար։

Ռ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յուլիսի 14-ից Վիէննայից մեզ գրում են, որ «Մշակի» խմբագիր պ. Գրիգոր Արծրունին, Պարիզից դուրս գալով, տրդէն Վիէննա է հասել։ Անցնելով Օդէսայի վրայով, պ. Արծրունին այս օրերս կը հասնի Թիֆլիս։

Անգլիական մի լրագրի Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ շուտով Կ. Պօլսում տեղի է ունենալու յայտնի քիւրդ աւազակապետ Մուսա-պէյի դատը։ Բ. Դուռը ցանկանում է վերջացնել խնդիրը՝ Մուսա-պէյին Արաբիա աքսորելով, բայց աքսորնիքը համակարծիք չէ Բ. Դրանը։ Արքունիքին մատուցված են զանազան աղերսագրեր ընդդէմ Մուսա-պէյ աւազակապետի։

Կ. Պօլսից հեռագրում են ամերիկական «New Iork Herald» լրագրին, որ օսմանեան կառավարութիւնը յանձնարարել է Մահմուդ-փաշային գնկուցումն անել Հայաստանի վիճակի վրա և մի ծրագիր ներկայացնել այնպիսի բարեփոխութիւնների, որոնք հարկաւոր կը լինեն կայսրութեան այդ մասում։

Մեզ հաղորդում են, որ հայոց դպրոցներում ուսուցչութիւն և ուսուցչուհութիւն անելու իրաւունք ունեցողների ցուցակը, որը կազմված է Էջմիածնում, պատրաստ է, և շուտով կուղարկվի զանազան կողմեր՝ հոգևոր իշխանութիւնների միջոցով։

Էջմիածնում, հոգևոր իշխանութեան ձեռքով պատրաստված է մի նոր ծ ր ա գ ի ր հայոց դըպրոցների համար, որը պէտք է գործածութեան մէջ մտնի առաջիկայ սեպտեմբերից։ Այդ ծրագրից դուրս են գցված հետևեալ առարկաները՝ ընդհանուր պատմութիւն, ընդհանուր աշխարհագրութիւն, ռուսաց պատմութիւն, Ռուսաստանի աշխարհագրութիւն, հայոց պատմութիւն և Հայաստանի աշխարհագրութիւն։ Նոր ծրագրի մէջ կրօնի դասերի և մի երկու ուրիշ առարկաների թիւը զգալի կերպով աւելացրած է։

ԲԱՆԱՆՑ գիւղից մեզ գրում են. «Ամսիս 10-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, այստեղ մի արտասովոր երևոյթ նկատելի եղաւ։ Հարաւ-արևելքից դէպի արևմուտք, լուսաւորելով գիւղը կարծէք էլէքտրական լուսով, կայծակի արագութեամբ մ ե տ ե օ ր անցաւ, ետևից մուգ-մանիշակագոյն լոյս թողնելով։ Հեռաւորութիւնը այնքան աննշան էր, որ լսւում էր մի տեսակ խշշոց և նկատելի էին նրանից թափվող կայծերը»։

ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ մեզ գրում են. «Այս օրերս գողեր մտնելով Էջմիածնի մայր տաճարը, տարան այնտեղից զանազան թանգագին անօթներ։ Զաբագործները ձերբակալված են»։

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. «Այստեղ տարածված է դիֆտերիտ տարափոխիկ հիւանդութիւնը։ Դրա տարածվելուն շատ են նպաստում ամեն մի տան բակում թափված հազար ու մի տեսակ կեղտոտութիւնները, իսկ փողոցներումն էլ գոյացած լճերը, որոնք ամառ ժամանակ հոտելով, գարշահոտութիւններ են արձակում։ Բժշկին գիմելու սովորութիւնը ժողովուրդը համարեա թէ չունի։ Գիւղում խօսում են, որ այս օրերս մի աղջիկ երազում տեսել է թէ ինչպէս մեկ ծեր մարդ՝ վանքի դրան մօտ կանգնած բարձրաձայն գոչում է՝ «ում երեխայի բուկը որ ցաւի, թող մի կտոր չաքար մի բաժակ ջրի մէջ լուծի, քաթանը այդ ջրում թաց անի և բուկովը փաթաթի»։ Այս որ լսեցին վազարշապատցիք, ուրախացան և չտապեցին ծրի բժշկութիւնից օգտվելու։ Ուստի զարմանալի չէ, որ այժմ դիֆտերիտը աջող հունձ է անում մանուկների մէջ»։

Ո՞վ է այն բաղդաւորը, ասում է «Новости» լրագիրը, որը վերջին վիճակահանութեան ժամանակ տարել է 200,000 րուբլին,—դեռ ևս յայտնի չէ։ 75,000 րուբլ տարել է Տիւրին անունով մէկը, որը գրագիր է բանկային մի գրասենեակում, 40,000 րուբլին տարել է Ակկերմանում ապրող Մ. Լիգնո ազգանունով մէկը։ Մնացած խաղարկութեան տոմսակ ունեցողները պէտք է սեպտեմբերի 1-ին սպասեն և մխիթարվեն այն մտքով, որ աշխարհիս երեսին չեն կարող ամենքն էլ հարուստ լինել։ Դրամագլուխների ստատիստիկան ապացուցանում է, որ եթէ աշխարհումս գտնված բոլոր փողերը ամենի մէջ հաւասար բաժանենք, այն ժամանակ իւրաքանչիւրը կը ստանար միայն 1,000 րուբլ։ Այստեղ, ի հարկէ, հաշուի չեն առնվում թիւրքաց և մի քանի այլ թղթադրամները, և այդ պատճառով ստատիստիկան մի փոքր կաղում է։ Ի դէպ, այստեղ մատնանիշ կանենք մի քանի հարուստների վրա, որոնց համար 200,000 րուբլին ոչինչ հրապոյր չունի. ամերիկացի Ջէյ Գուլդ օրական 77,000 րուբլ եկամուտ ունի, 3,200 ր. մէկ ժամում, 53 րուբլ մի րոպէում. Մակէյ 70,000 րուբլ եկամուտ ունի օրական, Ռօտշիլդը—55,000 րուբլ, Վանդէրբիլդ—34,000 րուբլ։

Վ.ԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 10-ին, ժամը 8-ից քսան րոպէ անց, ամբողջ Ագուլիսը մի քանի վայրկեան լուսաւորվեց և հիւսիսային կողմից վայր ընկաւ մի ահագին մետէօր, յետևից թողնելով կարմիր-կանաչ գոյնի հետքեր։ Տեսարանը հիանալի էր»։

Վ.ԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 14-ին, ժամը 4-ին փոքր ինչ անձրև տեղալուց յետոյ, Նիգիդէ գիւղի կողմից ահագին աղմուկով սկսեց հեղեղ գալ. բայց բարեբախտաբար հեղեղը ցեխախառն չէր, ուստի մեծ վնասներ չը հասցրեց, միայն մի քանի աղբիւրներ վնասեց և պատեր քանդեց։ Հեղեղը տևեց մօտ մի ժամ։ Ագուլեցիք ահ ու դողով փախչում էին տներից դէպի սարերը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ ԵՒ ՆՐԱ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈԼՕՆԻԱՆ

Ռուսաց «Русскій Поломникъ» կրօնական շաբաթաթերթի յունիսի տետրակում Դ-ր Ա. Վ. Եւլիսէևի խմբագրութեամբ տպագրված է մի յօդուած՝ «Ուղեցոյց սուրբ երկրի մէջ» վերնագրով։ Յօդուածը խոստանում է երկար լինել։ Սուրբ երկրի վիճակով և դրութեամբ հետաքրքրվողներին առաջարկելով ուղղակի այդ գրքոյկին դիմել—մենք առ այժմ հետաքրքրական ենք համարում դուրս բերել այնտեղից հետևեալը՝ գլխաւորապէս հայերի վերաբերմամբ։

Երուսաղէմը—մեր յիշած յօդուածում հեղինակը բացառապէս զբաղված է այդ քաղաքով—շինված է երկու կարգ գրեթէ զուգահեռապէս կանգնած բարձրաւանդակների վրա, որոնցից իւրաքանչիւրը բաղկացած է երեք բլրակներից։ Արևելեան բարձրաւանդակի շղթան կազմում են—Վ.եզէթ, Մօրի և Օֆէլ բլրակները, իսկ արևմտեանը՝ Գարեվը Ակրան և Սիօնը։ Սիօն սարը, որի նշանաւոր մասը այժմ մշակվում է Երեմիա մարգարէի խօսքերի համաձայն՝ «Եւ հերկված կը լինի Սիօնը, դաշտի պէս»,—եբրայերէն նշանակում է «բարձր»։ Հայոց թաղը—Խարէտ էլ Արման—գտնվում է այդ Սիօն լեռան հարաւ արևմտեան մասում։ Հիւսիսային կողմից նա շրջապատված է Դաւթի փողոցով, որը, հարևանցօրէն նկատենք, քաղաքի ամենագլխաւոր փողոցներից մէկն է,—այդպիսի փողոցներ միայն չորս հատ են ամբողջ Երուսաղէմի մէջ։ Նոյն այդ հիւսիսային կողմից Հայոց թաղին սահմանակցում է քրիստոնեաների թաղը, արևելքից—հրէաների թաղը, իսկ հարաւից և արեւմուտքից—քաղաքի ամենահին պարիսպներից մէկը, որը կառուցված էր դեռ շատ վաղ Դաւթի և նրա որդի Սօղոմոնի օրերից, վերանորոգված էր նրանց օրերով և ամրապնդված էր 60-ի չափ աշտարակներով։ Թաղի կենտրոնը բռնում է հայոց պատրիարքարանը, իր մի գեղեցիկ այգիով, որը կարելի է ամբողջ քաղաքի մէջ միակը անուանել։ Բացի հայերից նրանց թաղում ապրում են և ուրիշ քրիստոնեաներ, քիչ թւով հրէաներ և թուրքեր։ Հայերը առաջին անգամ տէր դարձան այս տեղերին ներկայ դարու սկզբից։ Ամբողջ քաղաքի մէջ բնակիչների թիւը, որը Ալէքսանդր Մակեդոնացու օրով 120 հազարի էր հասնում, իսկ Հրէաստանի անկախութեան ժամանակ՝ մօտ քառորդ միլիոնի,—այժմ 50 հազարից, իսկ ուրիշ աղբիւրների տեղեկութեամբ՝ 30 հազարից չէ անցնում։ Դըրանցից 30,000 հրէաներ են, 10,000 մահմէտականներ, իսկ մնացածները՝ պատկանում են այլ և այլ դաւանութիւններին։

Քրիստոնեաների կէսը—ուղղափառ է, 2,000-ի մօտ—կաթօլիկներ, իսկ բողոքականների թիւը—գաղթականների հետ միասին—մի հազար։ Երուսաղէմի մէջ մշտապէս ապրող հայերի թիւն է ընդամենը մի քանի հարիւր, հաշուելով այդ թւի մէջ և վանականներին։ Կօպտերը, հաբէշցիք և ասորիները կազմում են փոքրիկ խմբեր, որոնց միահամուռ թիւը չէ անցնում կէս հազարից։

Հայերը Երուսաղէմի մէջ կազմում են մի փոքրիկ գաղթականութիւն, 600 մարդից ոչ աւելի, թէև, սակայն, քաղաքի ամբողջ թաղը նրանց անունովն է անուանվում։ Հայերի մեծամասնութիւնը պատկանում է լուսաւորչական եկեղեցուն, իսկ նշանաւոր փոքրութիւնը—լատինացոց և բողոքական։ Կանգ չառնելով հայ-կաթօլիկների և հայ բողոքականների վրա, մենք մի քանի խօսք կասենք միայն հայ-լուսաւորչականների մասին։ Ինչպէս և Երուսաղէմի միւս քրիստոնեաները,—նրանք վաղուց է ինչ իրաւունք են ստացել կառավարվել իրանց սեփական ոյժերով և օրէնքներով, որոնց ներկայացնում է նրանց եկեղեցու գլուխը Երուսաղէմի մէջ։ Հայոց համայնքի բոլոր գործերի վրա հսկում է առանձին եկեղեցական խորհուրդ, որը բաղկացած է 15 անդամներից (որոնց թւում և երկու աշխարհականներ)։ Խորհուրդը հսկում է և հոգևոր, և մարմնաւոր գործերի վրա, ծայրագոյն պատրիարքի ձեռներէցութեամբ, որ նստում է Էջմիածնում, Երևանի մօտ։ Հայոց եկեղեցու եկամուտները Երուսաղէմի մէջ կազմում է գլխաւորապէս վ ա կ ու ֆ ը (կամ վ ա կ ֆ ա ն, այսինքն եկեղեցական հողերից և կալուածներից եկամուտը)։ Հայոց եկեղեցու գըլուխ կանգնած է պատրիարք-կաթողիկոսը և նըրա մօտ գտնվող սինօդը։ Նրանցից է կախված եպիսկոպոսների ձեռնադրութիւնը և նշանակումը իրանց տեղերում։ Վերջիններից մի քանիսը նոյնպէս պատրիարք են անուանվում, բայց Էջմիածնի կաթողիկոսը անկասկած բոլոր հայերի հոգևոր պետն է։ Հայ ստորին կղերը եկեղեցու մէջ կազմում են քահանաները, որոնցից հազիւ թէ մի երրորդականը ունի շատ թէ քիչ բաւաբարացուցիչ աստուածաբանական ուսում։ Հոգևորականները առհասարակ շատ բազմաթիւ են Հայաստանի մէջ, մանաւանդ վանականները, որոնք ապրում են բազմաթիւ վանքերի մէջ։ Երուսաղէմի հայոց վանքը—ամենահարուստ վանքերից մէկն է. նրանց պատկանում են և մի քանի սրբութիւններ։

Թէ արդիւնաբերական և թէ վաճառականական կողմից Երուսաղէմը շատ աննշան քաղաք է. ինքը—քաղաքը ոչինչ չէ արդիւնաբերում, այլ իր բոլոր անհրաժեշտ պիտոյքները նա ստանում է իր շրջակայ գիւղօրայքից։ Մինչև անգամ, այսպէս ասած, Երուսաղէմեան գինին—բնաւ տեղական արդիւնաբերութիւն չէ. նմանապէս զանազան սուրբ իրերը—ոսկրէ խաչերը, պատկերները և դրանց նման աննշան բաները բերվում են Ֆըրանսիայից և Իտալիայից ի յիշատակ Երուսաղէմի այցելութեան։

Առաջ ենք բերում և մի քանի ընդհանուր նըկատողութիւններ Երուսաղէմի բնակիչների վերաբերմամբ։ Ինչպէս յիշեցինք, Երուսաղէմի բընակիչները կազմված են զանազան խառնիճաղանճ ազգերից. այստեղ, գրեթէ միմեանց կողքին, ապրում են յոյները, արաբները և հաբէշցիք, և եւրոպացիք, և հայերը, և թիւրքերը և հրէաները, դրդված զանազան, գլխաւորապէս կրօնական, շարժառիթներից։ Հալածանքների երկար դարերում, որոնց ենթարկված էին քրիստոնեաները, մանաւանդ ուղղափառները—աւելացնում է յօդուածի հեղինակը—ծանր կնիքով դըրոշմված են նրանց թէ բնաւորութեան և թէ սովորութիւնների վրա. թերահաւատ, կասկածոտ և շատ քիչ ընդունակ դառնալով դէպի աշխատանքը, արդիւնաբերութիւնը և արհեստը, տեղական քրիստոնեաները այն աստիճան մեծամտել և ծուլացել են, որ արհամարհում են ամեն մի աշխատանք և երբէք չեն թոյլ տալիս իրանց մտնել ծառայութիւն մի ուրիշի մօտ։ Չը նայած դրան, իւրաքանչիւր մի տեղացի ձգտում ունի, որքան կարելի է շուտով հարստանալ, չը գործադրելով դրա համար մի առանձին տոկուն աշխատանք։ Իսկ այդ նպատակին հասնելու համար նրանք չեն խորշում ոչ մի միջոցից. «Խաբէութիւնը—մարդու աղն է»,—ասում է ասորիարաբների մի առածը։ Քրիստոնեաներից աւելի ազնիւ և ճշմարտասէր են տեղական մահմէտականները. թէև նրանք նոյնպէս, ճշմարիտ է, ծոյլ են և արհամարհում են ֆիզիկական աշխատանքը,—սակայն, այնու ամենայնիւ, նրանք այդ աստիճանի փողասէր չեն։ Նրանց հպարտութիւնը և արհամարհանքը դէպի այլազգիները, հաւատարմութիւնը իրանց արժանաւորութեան մէջ մի կողմից, իսկ անզօրութիւնը գ ե տ վ ո ւ ր ի դէմ միւս կողմից, որը հպարտօրէն բարձրացրել է իր գլուխը մի երկրում, որը պատկանում է իսլամին,—բացատրում են տեղական մահմէտականների բնաւորութեան շատ գծերը։ Ինչ վերաբերում է հրէաներին, պիտի նկատել, որ նրանք, իբրև ամենաբազմաթիւ և ամենաբարոյականը Երուսաղէմի բոլոր բնակիչներից, այն աստիճանի աղքատ են, որ նրանց չէ օգնում բնաւին նրանց ստահակութիւնը, գուցէ նրա համար, որ նրա գործադրելու միջոց չը կայ.... Ինչպէս և ամեն տեղ, նրանք ձգնում են ամենաեռանդագին կերպով մասնակցել առևտրի մէջ,—բայց փողի պակասութիւնը արգելում է նրանց հասնել իրանց նըպատակին։ Հրէաների աղքատութիւնը այն աստիճան մեծ է, որ միմիայն դրամական օժանդակութիւնները, որոնք հասցնվում են աշխարհիս ամենայն մի ծայրից «Իսրայէլեան համաշխարհային ընկերութեան» միջոցով դաղթող հրէաների օգտին,—կարողանում են մի կերպ պահպանել նրանց գոյութիւնը այն քաղաքի մէջ, որտեղ նըրանք մի անգամ իշխում էին.... Երուսաղէմը, գրեթէ ամեն կողմից մեռած լինելով, կարելի է ասել, բացառապէս սրբազան հայրերի և եկեղեցական սպասաւորների քաղաք է։

Ա.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բէլգրադից հեռագրում են, որ Միլան թագաւորը յայտնել է թէ հիմնովին սուտ է այն լուրը՝ որ իբրև թէ ինքը նորից ցանկանում է բարձրանալ Սերբիայի գահը։

—Պարիզում լուր է տարածված, որ գեներալ Բուլանժէ պատրաստվում է Նիւ-Եօրկ գնալ։

—Սերբիական այժմեան մինիստրութեան նախագահը, ինչպէս գրում են Բէլգրադից, այն կարծիքի է, որ սերբիական մամուլը շատ մեծ ազատութիւն է վայելում, և տրամադրութիւն ունի մի փոքր սահմանափակել մամուլի իրաւունքները։ Մի քանի եւրոպական լրագիրներ շատ արդարացի կերպով են նկատում, որ մինիստրի այդ տրամադրութիւնը ցոյց է տալիս, որ կառավարութիւնը այժմ այդպիսի ընթացք է բռնում, երկիւղ կրելով ազատ և անկախ մամուլի քննադատութիւններից և մերկացումներից։

—Ֆրանսիական մի քանի լրագիրներ հաղորդում են, որ այս օրերս մի պաշտօնազուրկ սպայ՝ անպատուեց զինուորական մինիստր Ֆրէյսինէէին։ Հաղորդելով այդ լուրը, լրագիրներից ոմանք ա-

ւելացնում են, որ այդ սպան հոգեկան հիւանդութիւն ունի։

—Մի քանի եւրոպական անկախ լրագիրներ, խօսելով հռեքպետեան դաշնակցութեան մասին, փաստերով և հաստատ թւերով ապացուցանում են, որ այդ դաշնակցութիւնը չատ թանգ է նստում գլխաւորապէս Իտալիայի համար, որը նիւթական մեծ վնասներ է կրում իր բռնած քաղաքական դիրքի պատճառով։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վօլընի նահանգի Ստարօկօնստանտինօվ գիւղից ռուսաց «Кіевлянинъ» լրագրին գրում են հետեւեալը. «Մեր կողմերում անց ու դարձ են անում զանազան մութ, կասկածաւոր անձնաւորութիւններ, որոնք իրանց ձևացնում են Երուսաղէմից եկած նուիրակներ և կողոպտում գիւրահաւատ ժողովուրդը։ Այսպէս, օրինակ, այս օրերս Բազիլիա ասված տեղում Դանիէլ Տկաչուկի մօտ մտնում է մի ոմն, ըստ տեսքին, ոչ վանական, ոչ էլ անցորդ ճամբորդ և խնդրում է նրանից թոյլ տալ իրան գիշերել նրա մօտ։ Տեղ ստանալով Տկաչուկի տանը, անցորդը բացում է իր արկղիկը և սկսում է ցոյց տալ գիւղացիներին ահեղ դատաստանի պատկերը և պահանջել նրանցից նուէրներ Երուսաղէմի տաճարի համար։ Մ. Ջերնի անունով գիւղացին հանում է և տալիս 10 կոպ., բայց նա, վիրաւորվելով, նկատում է, որ այդքան քիչ փող տալը մեղք է անգամ այնպիսի մի սուրբ գործի համար, և սկսում է սպառնալ և վախեցնել ահեղ դատաստանի չարչարանքներով, ցոյց տալով մատով պատկերի վրա, թէ ինչպէս և որտեղ պիտի նա չարչարվի։ Այդ խօսքից սոսկված Ջերնին տալիս է անցորդին 12 րուբլ, իսկ նրա կինը—3 րուբլ։ Միւս օրը գալիս է անցորդի մօտ նրա միւս ընկերը և նոյնպէս սկսում է պահանջել Ջերնիից, Յակօբ Կօպովիչից և Նիկօլայ Կլիմչուկից 25-ական րուբլ հոգու փրկութեան համար, և, երբ նրանք առաջարկում են 5-ական կոպ., նա զէն է գցում այդ փողերը, ասելով որ այդպիսի դատարկ բաների համար շրջելն իսկ չարժէ և որ 3 րուբլուց պակաս նա չէ վերցնում. և ով որ ուզում է իր հոգու փրկութիւն, նա չը պիտի խնայէ փողը, որովհետև նրան յաւիտեան պիտի յիշատակեն և, նոյնպէս սպառնալով դժոխքի չարչարանքներով, ցոյց է տալիս ահեղ դատաստանի պատկերը։ Դրանից յետոյ գիւղացիները տալիս են 3-ական րուբլի։ Այդ «անցորդներից» մէկը կարողացաւ թագնվել, իսկ նրա միւս ընկերը բռնվեց և յայտնվեցաւ պարսկահպատակ ոմն Բաբաեվ։ Նրա մօտ գտան մի արկղիկ, պատկերներով և խաչերով լի, որը նա ծախում էր գիւղացիներին չատ թանգ գնով, յայտնելով, որ նրանք Երուսաղէմից են և Տիրոջ դագաղից։ Այստեղի 3որդ բաժնի հաշտարար դատաւորի վճռով Բաբաեվը ենթարկվեց երեք ամսվայ բանտարկութեան իր սրիկայութեան համար»։

Ընթերցողը, ի հարկէ, գուշակում է, որ անցքի հերոսները ոչ այլ ոք են, եթէ ոչ մեր հռչակաւոր «խաչագողները», որոնց կեանքի աւելի լիակատար և պատկերական նկարագրութիւնը յայտնի է հայ հասարակութեանը հանգուցեալ Րաֆֆիի գրչից.... Պիտի նկատել, սակայն, ինչից և չը լինի—ստրիկաների թւի սաստկացնելուց, թէ ռամիկ ժողովրդի ինքնաճանաչութեան զարգացումից,— խաչագողների օյինբազութիւնները չատ քիչ են աջողվում և նրանք գրեթէ միշտ մերկացնվում են։

*
* *

Պարսից Շահի լօրդ Սալըսբըրիի կալուածներում գտնված ժամանակը, ինչպէս լրագիրները հաղորդում են, կորան Շահի բոլոր թանգագին քարերը, որոնք 10 միլիոնի արժողութիւն ունեն և որ իրանի միապետը ամեն անգամ իր հետ է տանում։ Այդ թանգագին քարերը դարսված էին մի փոքրիկ սակվօյաժում, որը գտնվում էր ապրանքատար վագօնում, չորս ծառաների հսկողութեան ներքոյ։ Իսկոյն մի արտակարգ գնացք ուղարկվեցաւ, ծառաները հետախուզեցին Բուկինգամեան պալատի բոլոր սենեակները, մինչև անգամ պալատի ախոռները, բայց բոլորը իզուր։ Վերջապէս սակ-վօյաժը գտան վագօնի արկղներից մէկում, որից ոչ մէկ թանգագին քար չէր կորել։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԳՕՖ, 22 յուլիսի։ Այսօր 4 ժամին ժամանեցին այստեղ չէրնօգօրեան իշխան Նիկօլայ, թագաժառանգ Դանիէլ, Մեծ իշխան Պետր Նիկօլաեվիչ, չէրնօգօրիական Միլիցա և Անաստասիա իշխանուհիները։ Կայարանում մեծ հիւրերին դիմաւորեցին Նորա Կայսերական Մեծութիւնները, Թագաժառանգ Ցէսարէվիչը, կայսերական ընտանիքի միացած անդամների հետ միասին։—Մեծ իշխան Կօնստանտին Նիկօլաեվիչի տրամադրութիւնը հանգիստ է. մտունդը լաւանում է. կաթուածային նշանները անփոփոխ են. շնչառութիւնը աւելի կանոնաւոր է։

ԼՕՆԴՕՆ, 22 յուլիսի։ Գերմանական կայսրը երէկ երեկոյեան 10 զինուորական նաւերով անցաւ Դուվրի մօտով և այսօր, կէսօրից յետոյ, կը մտնենայ Պօրտսմուտին, ուր կը դիմաւորէ նրան Ուէլսի պրինցը։—Թագուհին նշանակեց Վիլհէլմ կայսրին բրիտանական նաւատորմի պատուաւոր ծովապետ։—«Times» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ ի նկատի ունենալով Կրիտէ կղզու և Բալկանեան թերակղզու վրա գործերի բարդումը, Բ. Դուռը հրամայեց զէնքի կանչել 80,000 հոգի պահեստի զինուորներին։ Անգլիան ձեռք բերեց Ռնիօնի և Ֆէնիկս կղզիների խմբերը, որոնք գտնվում են Սամօից դէպի հիւսիս։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 23 յուլիսի։ Երէկ, Թագուհու կայսրուհու անուանակոչութեան օրը, բոլոր եկեղեցիներում գոհացողական մաղթանքներ կատարվեցան։ Եկեղեցական գլխաւոր հանդէսը կատարվեց Վօսկրէսէնսկի մայր եկեղեցում։ Մայրաքաղաքը գեղեցիկ կերպով զարդարված էր դրօշակներով և երեկոյեան լուսաւորված էր։ Պետերգօֆում Բարձրագոյն Անձինք գնացին պատարագին, որից յետոյ շնորհաւորութիւններ արեցին, և նախաճաշիկ էր պատրաստված։ Երրորդ ժամին դիմաւորեցին Մէկլէնբուրգ-Շվէրինեան մեծ դքսին և նրա ամուսնուն՝ Մեծ Իշխանուհի Անաստասիա Միխայլօվնային։ Երեկոյեան սպիտակ հիւրընդունարանում ընտանեկան ճաշ կար, իսկ վաճառականական դահլիճում—մինիստրական ճաշ։ Սարերին այգին, մանաւանդ «Նօն-Պլէզիրը», չքեղ կերպով լուսաւորված էին։ Տօնախմբութիւնը վերջացաւ փառաւոր հրախաղութեամբ։—Մեծ իշխան Կօնստանտին Նիկօլաեվիչի առողջութեան մէջ փոփոխութիւն չեղաւ. միայն քունը, նախընթաց գիշերների նման, հանգիստ չէր։

ԼՕՆԴՕՆ, 23 յուլիսի։ «Րէյտերի գործակալութեանը» Աթէնքից հեռագրում են, որ Կանէի շրջականներում մեծ կռիւ է տեղի ունեցել։ Ապստամբները ստիպված էին յետ քաշվել։ Ազգաբնակութիւնը չատ անհանգիստ է։

ՓԱՐԻԶ, 23 յուլիսի։ Բարձրագոյն դատարանը նիստ ունենալու է օգոստոսի 8-ին (նոր տոմարով)։

ԼՕՆԴՕՆ, 23 յուլիսի։ «Րէյտերի գործակալութեանը» երէկվայ թւից հեռագրում են, որ գեներալ Գրէնֆէլ այսօր յարձակում գործեց դէրվիշների վրա, ջարդեց և հալածեց նրանց։ Դէրվիշների առաջնորդ Վադէլ-Նէւմի սպանված է։ Դէրվիշների կորուստը հասնում է 1,500 հոգու. եգիպտական զօրքերի կորուստը աննշան է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ
Յուլիսի 21-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ—	96 ր.	90 ›
Բերլինի վրա 100 մարկ —	47 ›	45 ›
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ —	38 ›	50 ›
Ոսկի — արժէ —	7 ›	74 ›
Մաքսային կուպօններ —	155 ›	— ›
Արծաթ — — —	1 ›	11 ›
Բօրսային դիսկօնտներ —	$5\frac{5}{8}$ և	7% ›
Պետակ. բանկ. 5% տոմս 1-ին չրջանի	99 ›	— ›
— — — — 2-րդ —	98 ›	62 ›
— — — — 3-րդ —	99 ›	— ›
— — — — 4-րդ —	98 ›	62 ›
— — — — 5-րդ —	98 ›	62 ›
— — — — 6-րդ —	99 ›	— ›
Նոր 4%	83 ›	— ›
Արևելեան 5% փոխառութ. 1-ին չրջ.	99 ›	— ›
— — 2-րդ —	98 ›	75 ›
— — 3-րդ —	98 ›	75 ›
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	263 ›	25 ›
— երկրորդ —	244 ›	50 ›
$5\frac{1}{2}$% րէնտա	103 ›	— ›
Ոսկեայ րէնտա	178 ›	— ›
Եօթերորդ կօնսօլիդ. փոխառ.	141 ›	— ›
Նոր երկաթուղային րէնտա	98 ›	75 ›
5% գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդ. ընկ. մետ.	148 ›	— ›
— — թղթադ.	92 ›	37 ›
Գրաւ. թղ. Ազնու. բանկի	98 ›	— ›
Գիւղական բանկի	103 ›	— ›
6% գրաւ. թղ. Թիֆլիսի—27 և 43տ.	97 ›	50 ›
— —Քութայիսի-18 և 43տ.	98 ›	— ›
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օբլիգացիաներ	94 ›	75 ›
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ	93 ›	75 ›
Օդեսայի — —	94 ›	— ›
Թիֆլիսի քաղաք. կրեդ. ընկ. օբլ.	84 ›	50

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը դանդաղ է։

Ժամանակաւոր խմբագիր Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆՑ
Հրատարակիչ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՆԱՆՑ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆ
կամ
ԲԱՐՈՅԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԶԿԱՆԱՆՑ

Այս գիրքը, որ ֆրանսիական ակադէմիայի անդամ և անուանի հեղինակ Էռնէստ Լէգուվէի երկասիրութիւններից առաջինն է, թէ Ֆրանսիայի և թէ արևմտեան Եւրոպայի մէջ մեծ հռչակ է հանել։ Բարեյիշատակ հանգուցեալ տիկին Թագուհի Մելիք-Ազարեանցը թարգմանել է սորան հայերէն լեզուով, իսկ նորա ամուսին պ. Աղէքսանդր Մելիք-Ազարեանցի հրատարակութեամբ տպագրուած է այսօր։ Գրքի սկզբում դրված է վաղամեռիկ տիկնոջ որդեկորոյս հօր-Ծերենցի յառաջաբանը, իսկ գրքի ճակատին—թարգմանչուհու գրաւիչ լուսանկարը։ Գիրքը բաղկացած է 500 երեսից, մանրատառ մաքուր տպագրութիւն, և արժէ՝ Պօլիս 15 դահեկան, Թիֆլիզ 1 ր. 50 կոպ. ճանապարհի ծախքով հանդերձ։ Վաճառվում է կենտրոնական գրավաճառանոցում։

4—5

ԱԶԴ.

Ազգային երկսեռ վարժարանաց տնօրէնութեան և ուսուցչութեան պաշտօնը գոհացուցիչ թոշակաւ կարող ազգայնոյ մը յանձնելու փափաքաւ, ուսումնական խորհուրդս կը խնդրէ որ սոյն պաշտօնին յարմար և զայն ստանձնել փափաքող ազգայինք հաճին յատուկ նամակաւ դիմել իրեն և յայտնել իրենց պայմանները։ Խնդրուած պաշտօնեայն պարտ է լինել վարժ դաստիարակ, հմուտ հայերէնի և մի եւրոպական լեզուի, ինչպէս նաև ինչ-ինչ կարևոր ուսմանց և գիտութեանց։

Դպրոցական նոր շրջանը սեպտեմբերի 1/13-էն կը սկսի, հետևաբար ամեն առաջարկք պարտին լինել ընդ փոյթ։

Նամակք պիտի ուղղուին առ ուսումնական խորհուրդ, առաջնորդարան Հայոց ի Զմիւռնիա։

Ուսումնական խորհուրդ։

2—5

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Գ. ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ (Թիֆլիսեցի) տեղափոխվելով Մանգլիս ամարանոցը, մինչև սեպտեմբեր ամիսը հիւանդներին ընդունում է ՄԱՆԳԼԻՍՈՒՄ, Պրօտուգալովկա, տուն Վասիլ Դուտօվի։

5—5

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ
ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առևտրական կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ։

Աւանդելի առարկաք սոքա են՝ 1) Առևտրական տնտեսութիւն, 2) Առևտրական թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առևտրական թղթակցութիւն, 6) Առևտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) գեղագրութիւն։

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից, ընդունելութիւնները սեպտեմբերի 1-ից, ամեն օր, երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Աղէքսանդր Փրիդօնօվի տանը, № 9 Սերգիէվսկայա և Նագօրնայա փողոցների անկիւնում, գեղատան դիմաց։ Ծրագիրը ու կանոնները կարելի է ստանալ ԶՐԻԱՊԷՍ եղբ. Ծօվիանօվների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիք դիմում են կուրսերի հիմնողին.—въ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу.

5—20 (Ե. Շ.)

С. А. ЕГІАЗАРОВЪ
ИЗСЛѢДОВАНІЯ ПО ИСТОРІИ УЧРЕЖДЕНІЙ ВЪ ЗАКАВКАЗЬИ
ЧАСТЬ I
СЕЛЬСКАЯ ОБЩИНА
Сословный строй, внутренняя организація и управленіе общины въ связи съ землевладѣніемъ, водовладѣніемъ и податнымъ обложеніемъ.
Цѣна 2 р. 75 к.
Продается въ Казани, въ книжномъ магазинѣ А. А. Дубровина.
3—10 (Ե)

Մարմնի մասերը, մանաւանդ ոտների մասները փռելուց պահպանող փոշի
ԳԱԼՄԱՆԻՆ
ծախվում է դեղատներում և դրօգիստների մօտ Եւրոպայի նշանաւոր քաղաքներում և կայսրութեան բոլոր քաղաքներում։ ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏ գտնվում է ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ, հնարողի, դեղատան տիրոջ, Ֆարմացիայի մագիստր Վ. ԿԱՐՊԻՆՍԿՈՒ մօտ, Էլէկտօրալնայա փողոց, № 39. Գալմանինի մեծ արկղը արժէ Վարշավայում 50 կ., փոքրը 30 կոպ.
ՊԷՏՔ Է ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐԻՑ
և պահանջել, որ իւրաքանչիւր արկղը կրէր փոշու գործածութեան բացատրութիւնը և փարիզի ցուցահանդէսի մեդալները։
Ц. 24869 4—10 (Ե)

Въ редакціи газеты „МШАКЪ" продаются слѣдующія брошюры: 1) „Экономич. Положеніе Турецкихъ Армянъ", публич. лекція Д—ра Г. Арцруни, перев. съ арм. А. Аракелянца. Цѣна 25 к. 2) Die Economische Lage der Armenier in der Türkei, ein öffentl. Vortrag von Dr. Grigor Arzruni, übersetzt von A. Amirchanjanz. Preis 25 k. 3) Die Hungersnoth in Türkisch-Armenien, ein Vortrag von Dr. Grigor Arzruni, übersetzt von Amirchanjanz. Preis 20 kop.

Иногородные, желающіе получить брошюры, благоволятъ присылать по 30 коп. почтовыми марками, за каждую брошюру.

Адресъ. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ", или Tiflis, Redaction „Mschak". (Ե)

Дозволено цензурою, Тифлисъ 24 Іюля 1889 г.   Типографія Канцеляріи Главноначальств. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.